

A (köz)biztonság jelentéséhez

A (köz)biztonság meghatározásának és mérésének problémája egy bűnmegelőzéssel, a lokális biztonsággal foglalkozó civilszervezet, a polgárórség lakossági megítélését vizsgáló kutatás kapcsán merült fel.¹ A legegyszerűbb módszer a lakossági elégedettség mérésére természetesen az, ha közvetlenül tesszük fel a kérdést: vajon mennyire elégedettek a polgárőrök munkájával, mit látnának szükségesnek ahhoz, hogy még eredményesebben, jobban végezzék a dolgukat. A válaszok ilyenkor leginkább a közkeletű sztereotípiákat ismétlik meg és idézik fel. Ha megelégszünk ezekkel, akkor a kutatás is csak közhelyekre juthat. Ha mégsem elégszünk meg, akkor elemezhetjük e sztereotípiák kialakulásának módjait, vagy már úgy tervezhetjük a kutatást, hogy olyan adatokkal rendelkezünk, amelyek értelmezhetővé teszik azokat. Mivel a polgárórség tevékenysége a helyi biztonságot célozza, nélkülözhetetlennek tűnt, hogy megtudjuk, mit gondolnak erről az emberek. Az előző mondat azért lett annyira homályos, mert feltétlenül el akartam kerülni, hogy választanom kelljen a „fenntartja”, „őrzi”, „létrehozza” kifejezésekben megjelenő alternatívák között, ezzel ugyanis előre eldöntenénk azt, aminek eldöntését a válaszadóktól várjuk. Abban azonban állást kell foglalnunk, hogy mit jelent az, amit az emberek a biztonságról gondolnak. Ez a döntés arról szól, milyen jellegű tényezőnek tekintjük a biztonságot: olyannak-e, amely az egyes emberek által nem fogható fel helyesen, és csak az erre hivatottak – azaz meghatározott és legitimált szakképzettséggel rendelkezők – képesek helyes képet alkotni róla; vagy olyannak, amely leginkább azok által érzékelhető-érthető, akik benne élnek, vagyis az egyes emberek által. A kérdés már csak az, minek alapján döntünk? Tekintsük át röviden, milyen lehetőségek közül választhatunk.

Hogyan írható le jól a biztonság fogalma? Azaz: mit látunk biztonságnak a különböző nézőpontokból?

A társadalmi intézmények felől nézve

A biztonságot – miként pl. Irk Ferenc teszi – bonthatjuk területekre, és akkor kaphatunk politikai, bel-, közigazgatási, magán- és vállalkozásbiztonságot,² a sort minden bizonnyal egy darabig még folytatni lehetne. E tagolás tevékenységterületeket és az ezekhez rendelt társadalmi intézményeket különít el, és mindegyik számára sajátos jegyekkel leírható biztonságot határoz meg. Például: „Számunkra a legfontosabb ezúttal a közigazgatási biztonság, ahol a fenyegetés tárgya az ország közrendje és közbiztonsága, továbbá az élet- és vagyónbiztonság; a *fenyegetés* forrása az országon belül jelentkező jogsértő emberi magatartások; az elhárítás módja a rendészeti igazgatás, a bűnüldözés és igazságszolgáltatás, bűnmegelőzés.”³ Ezáltal a biztonság és a bizonytalanság észlelője-érzékelője, és így meghatározója is az adott területen tevékenykedő intézmény lesz. Ha elfogadjuk

---

¹ A kutatást 2007 nyarán végeztük egy tiszántúli és egy dunántúli megyében valamint Budapesten. A kérdőívre összesen 356 fő válaszolt. A tanulmány („A polgárórség társadalmi megítélése”) elérhető a www.opsz.hu honlap „letöltések” linkjén keresztül.

² Irk Ferenc: A közbiztonság és a bűnmegelőzés jövője, in: *Kriminológiai tanulmányok*, 40. sz., Budapest, 2003, 161. p.

³ U. o.

kiindulópontként ezt a megközelítést, akkor nincs mód arra, hogy kitérjünk az intézmények igényei elől, és az elől, hogy ezek saját szempontjai jelöljék ki a biztonság indikátorait.

Tegyük fel, hogy valóban így történik. A politika, a vállalkozás, a közigazgatás stb. területén tevékenykedők a saját területük igényeihez szabják a biztonság fogalmát. Milyen következményekkel járna ez? A biztonság sokféle fogalma a konkrét *fenyegetések* sokféleségét igyekezne rendszerezni és bizonyára osztályozni is. Ezek azonban változóak, és persze folyton folyvást felborítanak a kialakított rendszert, ami nem baj, mert újra lehet alkotni. A konkrét, sajátos típusú fenyegetések azonban nem biztosítanak átjárást az egyes tevékenységterületek biztonságfogalmai között, és nem tennék lehetővé azt sem, hogy a biztonságról, mint a társadalom életének közös jellemzőjéről gondolkodjunk, és az egyes területeken jelentkező problémák mögött közös folyamatokat lássunk meg. De amint látható, a fenti idézetben is van olyan fogalom, ami összekötheti a különböző területeket: ez a fenyegetés. Jelenléte arra utal, hogy nem lehetséges a biztonságról egyedi jellegzetességek alapján beszélni. Az intézményi szemléletben azonban a fenyegetés és ennek pandanja a veszély egy meghatározott intézmény, a jog dominanciájára utal. A közös kulcsfogalom arra szolgál hát, hogy valamennyi intézményt alárendelje egyetlen egy szemléletének, és ennek alapján jelölje ki az indikátorokat: „A veszély nagysága az előforduló jogsértések számával és súlyával mérhető.”⁴ Irk Ferenc azonban pontosan tudja, hogy a jog(alkotás) alávetett egy másik intézmény, a politika erőviszonyainak és törekvéseinek.⁵ Persze a politika az a terep, ahol az intézményi érdekek (is) megküzdhetnek, és meg is kell küzdeniük egymással. Ebből viszont az következik, hogy az egyes területek biztonságdefiníciói nem maradhatnak elkülönültek, még intézményi szinten is közös kiindulópontok után kutatnak. Ez pedig átvezet bennünket a biztonság szabályalapú felfogásához.

Szabályok

A biztonságot leggyakrabban a *szabályokra* vonatkoztatják, és közrendnek, avagy közbiztonságnak fogják fel, ám – vallja a kérdés egyik szakértője – az „a töméntelen energia, amelyet e két fogalom kibontásába fektettek, elfecséreltek bizonyult.”⁶ Felesleges lenne újabb energiákat elpocsékolni, ha a kérdés jelentéktelen lenne, és nem befolyásolná mindazt, amit a rend és a biztonság érdekében tehetünk. A vitában, amely e két fogalom jelentése és használhatósága körül zajlik⁷ csak akkor lehet előrelépni, ha tekintetbe vesszük, milyen következményekkel jár az egyik vagy másik kiindulópont elfogadása. Ebben a fejezetben éppen azt, mivel jár, ha a szabályokat tesszük meg a biztonság vonatkozási pontjává. Az ugyanis kétségtelennek tűnik, hogy a meghatározások és értelmezések, valamint a vitában

⁴ U. o. Általánosan elfogadott tétel, számtalanszor, és sokféle formában olvashatjuk.

⁵ „A bűncselekmény tehát az a tevékenység vagy mulasztás, amit a mindenkori uralkodó elit annak deklaráál.” I. m.: 162. p.

⁶ Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának alapjai, *Rendészeti tanulmányok*, 1992, 5. p.

⁷ Van, aki csak jogi rendként tudja elképzelni a közrendet: „A közrend fogalma a jog számára csak akkor megfogható, ha azt jogi rendként kezeljük, tehát számúzzuk belőle a jogilag megfoghatatlan kategóriákat, mint különösen a nyugalom, az erkölcs, az együttélés íratlan (konvencionális) szabályait.” Szamel Lajos: i. m.: 7. p. Más viszont funkcionális keretben határozza meg a rendet: „A rend lényege: a rendezett, rendeltetészerű működés, illetve viselkedés – szokás, hagyomány, szakmai vagy erkölcsi szabályok legitimált – előre kiszámítható, illetve az adott közösség által elfogadott jellegében ragadható meg.” Kántás Péter: A közrend – a rendészet könnyűsúlyú kategóriája, In Szamel Katalin (szerk.): *Közérdek és közigazgatás*, MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008, 223. p.

részvevők közül is sokan a jogi normákhoz, a jogrendhez,⁸ vagy a jogi értékek védelméhez⁹ kapcsolják a biztonságot.

A közjogi normák betartása garantálja az élet- és vagyonbiztonságot, ez pedig maga a közbiztonság – állítja például Szamel Lajos.¹⁰ Eszerint *a biztonságot azonosnak kellene tekintenünk a norma-, illetve szabályszerű viselkedéssel.* Jól illeszkedik ez a meghatározás a huszadik századi társadalomtudomány azon vonulatához, amely szerint az ember szabálykövető lény (lásd: a szocializáció, normakövetés, konformitás stb. koncepcióit). Nem kétséges, hogy az élet- és vagyonbiztonságot garantálni igyekvő szabályok fontosak, és nemes célt követnek, ez azonban nem elégséges érv amellet, hogy a biztonságot a szabálykövető magatartásból kell levezetni, és ezt ellentmondásmentesen meg is lehet tenni. A kutató a biztonság szintjét és jellegét keresve nem is tehetne mást ebből a feltevésből kiindulva, mint megnézné, milyen mértékben tartják be az emberek ezeket a szabályokat. A kérdés azonban inkább az, mennyire segítik a szabályok az embereket életvitelükben és együttműködésükben?

Ha azt feltételezzük, hogy a szabályok betartása a biztonsággal, és be nem tartása a fenyegetéssel és a veszéllyel azonos, és persze azt is feltételezzük, hogy az ember valóban szabálykövető lény, akkor abból az következik, hogy a biztonság mindig is fennáll, és csak két okból inoghat meg: véletlenül, illetve más szabályok követése okán. Ez a következtetés megfontolandó, azt ugyanis, hogy *a társadalom alapállapota a biztonság,* valóban érdemes kiindulópontnak tekinteni. Nem azért, mert a társadalom per definitionem szabályozott közösség, és nem is azért, mert a szabályozás biztonságot tud teremteni, hanem azért, mert bármely nézőpontból közelítünk is a biztonsághoz, csak akkor érhetünk célba, ha standard folyamatokat és viszonyulásokat feltételezünk. Ki kell azonban egészíteni az előző állítást egy másik tétellel, amellyel együtt érvényes, azzal ugyanis, hogy *a társadalom alapállapota a bizonytalanság.* A standard folyamatok sosem szabályszerűen mennek végbe, az eredmény feltételezhető, de nem jósolható meg teljes biztonsággal, és folytonos beavatkozást igényel.

Visszatérve az egy bekezdéssel feljebb feltett kérdéshez, annak megválaszolásához állást kell foglalni a szabályok mibenlétéről. Álláspontom szerint a szabály mindig egy struktúra operatív leírása, vagyis működési elveinek rögzítése. Ha tehát a szabályt választjuk kiindulópontként, akkor a tényleges vonatkozási pont a mögötte rejtőző struktúra lesz. Innen nézve tehát a biztonság nem más, mint *egy struktúra szabályos működése.* Nem kell hozzá más, csak egy jól felépített és jól szabályozott és e szabályok szerint működő rendszer. Ha pedig így van, akkor ezt könnyű ellenőrizni, és könnyű mérni is. Egyszerűen összeszámolható, akár „objektívként” is felfogható, hiszen maga is tárgyiasult, legalábbis a leírt szabályok és a regisztrált szabályszegések képében. Az előző kérdésünk tehát így alakul át: vajon az emberek ténylegesen valamiféle struktúra szabályos működését tekintik-e biztonságuk mércéjének?

A probléma itt válik igazán komplikálttá. Választ kell adni ugyanis arra, hogy pl. a jogi normák betartása valóban a biztonság mértéke-e, és olyan állapotot eredményez-e, amely biztonságként élhető meg. Másként fogalmazva: arra kellene valamilyen választ találnunk, hogy a mindennapokban vajon éppúgy a szabály és főképp az írott szabály vagy valami más-e a biztonság mércéje, mint ahogyan az az intézmények (értsd: a szervezett struktúrák) számára?

⁸ Lásd: „... a közbiztonság egyenlő lenne a jogi normák sérthetetlenségével.” Illetve: „... a közrend jogi rend.” Szamel: i. m. 6. és 7. p.

⁹ Szikinger István: *Rendőrség a demokratikus jogállamban*, Sík Kiadó, (1998), 84. és 88. p.

¹⁰ Szamel: i. m. 6. p.

Ha elfogadjuk, hogy a biztonság a struktúrák szabályos működése, kiszámíthatósága, a struktúrák belüli események előrelátása,¹¹ akkor látnunk kell, *a biztonság csakis a struktúrákon (rendszeren) belül létezik*. Hogy maximálisan kihasználhassuk a szabályokban rejlő lehetőségeket, azt kell feltételeznünk, hogy minden esemény azon a struktúrák belül történik, amelynek a működését a szabályok leírják. A legegyszerűbben ez úgy oldható meg, ha a társadalom egészét és magát az egyént is strukturált rendszernek tekintjük.¹² Ám ez a tétel – megítélésem szerint – már nem tartható fenn! A mai elemző számára a társadalom inkább tűnik inkonzisztens rendszerek dinamikusan és olykor véletlenszerűen változó halmazának, mint egy konzisztens rendszernek. Következésképp nem hitegethetjük magunkat azzal, hogy a szabályok képesek megteremteni a hiányzó összhangot, sem pedig azzal, hogy minden eseményt egy meghatározható struktúrák belülről kényszeríthetünk. Ha tehát a szabályt tekintjük az egyedüli vonatkozási pontnak, akkor a biztonságot csak egy-egy rendszeren belül képzelhetjük el. Itt két probléma is fellép. Az első az, hogy a struktúrák inkonzisztenciája miatt a biztonság eltérő jelentésű lesz. A második probléma pedig az, hogy ugyanezen okból a szabályok szervezetekhez, szervezeti rendszerekhez kapcsolódnak, vagy úgy, hogy azok működését írják le, vagy úgy, hogy létezésüket e szabályok legitimálják.

Az első probléma azonban csak akkor válik kritikussá, ha az egyik rendszerben értelmezett biztonságot a másik rendszerre akarjuk kényszeríteni. Tegyük fel, hogy a rendszerek békésen élnek egymás mellett, és nem akarják a többiek, vagy legalább a hozzájuk közel esőket kolonizálni. Az eredmény ekkor több független, egymással szemben közömbös rendszer, és több a másik iránt közömbös biztonság(fogalom). Megkerülhetetlen a kérdés: lehetséges és szükséges-e összekötni egymással a különféle rendszereket és a különféle biztonságfogalmakat? Ha lehetséges és szükséges is, akkor hogyan tehető ez meg?

A második probléma összefügg az elsővel, hiszen ha csak a rendszeren/szervezeteken belül létezik a biztonság, akkor – ebből a szempontból – vákuumot találunk közöttük, amelyet szintén a saját biztonságfogalmukkal igyekeznek kitölteni. Ha pedig ezt a vákuumot is szabályokkal akarjuk megszüntetni, akkor – miként az valójában történt – egy szuperrendszer létrehozására teszünk kísérletet. Ez újabb – témánkon immár kívül eső – kérdéseket vet fel.

Ebből kiindulva juthatunk arra a következtetésre, hogy van egy másik lehetőség is arra, hogy a szabályokat megtartsuk a biztonság vonatkoztatási pontjaként, az ugyanis, ha a társadalmi inkonzisztenciát a szervezetek felől nézzük és értelmezzük. Innen ugyanis láthatóvá válik, hogy a biztonság csak a szervezeti rendszerek számára tűnik pusztán szabálybetartásnak, a magánemberek számára nem.

Ha tehát a működési szabályokat választjuk a biztonság vonatkoztatási pontjaként, akkor eredményként csak valamelyik struktúrát vagy szervezetet kapjuk vissza.¹³ A szabály ugyanakkor a kiszámíthatóságot is jelenti, amennyiben számítani lehet arra, hogy mások is ugyanazokat a szabályokat követik. Viszont bizonyos, hogy mindig vannak, akik nem követik őket, akik potyautasok.¹⁴ Könnyű ezek után levonni a következtetést, hogy a biztonság szintjét a potyautasok mennyiségével és aktivitásával lehetne meghatározni. Attól függően tehát, hogy

---

¹¹ Mivel a szabályok csupán az adott struktúrák belül érvényesek, nem befolyásolnak, és nem is jeleznek előre olyan eseményeket, amelyek azon kívül következnek be.

¹² A huszadik századi társadalomtudományok – a szociológia, a pszichológia, a történettudomány, a gazdaságtan stb. – mindent meg is tettek azért, hogy ezt bebizonyítsák. Lásd akár Parsons, akár Schütz, akár Lévi-Strauss, vagy Luhmann elméleteit.

¹³ A jogszabályoknak egészen más a szerepe a biztonsággal kapcsolatosan, nem az, hogy mérceként szolgáljanak. Szikinger I. véleménye szerint az alapvető jogok és a „szabadságot jelentő emberi jogok minél teljesebb körű megvalósulása jelenti a [...] közbiztonság magas szintjét.” Szikinger: *Rendőrség a demokratikus jogállamban*, 153. p.

az embert szabálykövető lénynek tekintjük-e vagy sem, a biztonság vonatkoztatási pontjaként tekintett szabályok betartásából eltérő következtetéseket vonhatunk le.

Ha tehát egy kutatás tervezésekor szabálykövető lénynek tekintjük az embert, akkor csupán azt tudhatjuk meg, hogy a szervezeti rendszerek elégedettek-e az állampolgárok magatartásával vagy sem, illetve a szervezeteken kívüli embereket kérdezve a potyautasságra vonatkozó véleményeket ismerhetjük meg.¹⁴ Ha pedig nem tekintjük az embert szabálykövető lénynek, akkor erről az oldalról közelítve annyit tudhatunk meg a biztonságról – s ez egyáltalán nem kevés –, hogy a szabályok és szabálykövetelések miként jelennek meg a szervezeteken kívüli tevékenységek világában. A szabályszemléletű biztonságfelfogás nem tesz mást, csupán *a szervezetek számára érthető nyelvre fordítja le mindazt, ami a szervezeteken kívüli tevékenységek és események világában történik*. Ez a fordítás érvényes és értelmes, amennyiben a szervezetek emberi kapcsolatokhoz viszonyulását teszi lehetővé, és konfliktusterhelt, amennyiben az emberi kapcsolatok szervezetekhez viszonyulását követeli meg. Megtörténik azonban ennek a visszafordítása is, vagyis az emberek a szervezeti elvárásokat és követeléseket, a szabályokat és a szervezetek tevékenységét saját jelentéssel látják el. Kutatásunk számára ennek a jelentésnek a felmutatása és megértése fontos feladat volt.

Ebben a tanulmányban és az alapjául szolgáló kutatásban éppen azért nem beszélünk sem közrendről, sem közbiztonságról, mert ezek a kifejezések foglaltak, és jelentésük szorosan kötődik a szabályrendszerek felőli értelmezéshez. Ha nem a szabályok és nem a szervezetek felől közelítünk a biztonsághoz, akkor tisztáznunk kell, hogy melyek lehetnek az egyéb szempontok, miként és miért tekinthetjük azokat érvényesnek, mi több, bizonyos értelemben a szervezeteknél és a szabályoknál érvényesebbnek.

Van-e értelme az objektív és a szubjektív biztonság megkülönböztetésének?

Az objektív és a szubjektív biztonság megkülönböztetése axiómává lett mind a tudományos, mind pedig a rendészeti vezetői gondolkodásban. A biztonságna ez a két egymással ütköztethető felfogásra való szétválasztása ezért széles körben elterjedt és evidenciaként is kezelik. Foglaljuk össze röviden, miről is van szó! Az objektív biztonság indikátorai azok az események, amelyeket az éppen érvényes jogszabályok szerint büntetni rendelnek. Objektív biztonságról tehát akkor szoktunk beszélni, ha az indikátorok megfelelnek az osztályozhatóság, kalkulálhatóság és trendszámítás követelményeinek. A bűncselekmények és szabálysértések gyakorisága, ennek változása, területi elhelyezkedése, időszakra, lakosságra stb. számított értékei azok, amelyekkel a biztonságot „objektíven” megragadni remélik a tudósok, rendészeti vezetők és politikusok. Az „objektív” biztonság valamiféle a vizsgálótól *független, önmagában való biztonság*. A szubjektív biztonság indikátora ezzel szemben a lakosság különböző csoportjainak „valóság”-észlelése. Ez a fogalom arról szól, hogy az egyes emberek érzékelik-e és miként az „objektív”, mérhető „tényeket”, és miféle vélekedést alakítanak ki ezekről. Ebben a megközelítésben tehát egy pszichológiai, legfeljebb szociálpszichológiai jelenséget kapunk eredményként, azaz olyasmit, ami egy vagy néhány emberre vonatkozatható, bennük vagy közöttük jön létre. A szubjektív biztonság jelentését talán akkor érzékeltetjük a leginkább hitelesen, ha *elképzelt biztonságna fordítjuk*. A szubjektív biztonság indikátora az, hogyan észleli-érezkeleli-értékeli a lakosság a saját helyzetét, azaz mennyire *érzi* magát biztonságban. A „szubjektív” biztonságérzet csak

¹⁴ „... azokat, akik nem vásárolják meg a köz- vagy kollektív jószág rájuk eső részét, vagy nem hajlandóak fizetni érte, nem lehet kizárni vagy kirekeszteni a kérdéses jószág fogyasztói közül, jöllehet nem kollektív javak esetében megtehetjük ezt.” Mancur Olson: *A kollektív cselekvés logikája*, Osiris, Budapest, 1997, 21. p.

¹⁵ A rendőrök maguk sokszor nagyon is elégedetlenek, ahogy ez az oktatásban gyakorta kiderül, amikor hiányolják az állampolgárok „helyes” viselkedését.

közvetett kapcsolatban van az „objektív” módon mért adatokkal és folyamatokkal.¹⁶ Sőt, Korinek szerint össze sem vethetőek egymással.¹⁷

Nyilvánvaló, hogy ez a két biztonságfogalom nincs meg egymás nélkül, feltételezik egymást. Könnyebben megérthető ez a „szubjektív” biztonság esetében, hiszen csak úgy képzelhető el, ha mögötte – támogatólag vagy tagadólag¹⁸ – ott áll az „objektív” biztonság, azaz az összeszámlált események halmaza. A „objektív” biztonság azonban szintén nem létezhet a párja nélkül, mert elveszítené a legfontosabb sajátosságát, azt, hogy közvetlenül nem érzékelhető, nem élhető meg, hogy csak fáradtságos munkával lehet kifejtteni a mindennapok homályából. Az egyes ember számára ezért megközelíthetetlen és ismeretlen marad mindaddig, amíg az erre hivatottak fel nem tárják a számára.

Az „objektív” biztonság állapotát tehát csak akkor ismerhetjük meg, ha valaki összegyűjti és értelmezi a megfelelő adatokat. Persze a „szubjektív” biztonság is épp ilyen adattá válik, ha nemcsak egyéni vagy kiscsoportok szintjén akarunk róla tudni. Az egyes ember ugyan biztonságban vagy bizonytalanságban érzi magát, és ezt természetesen tudja is önmagáról, ám ez csak akkor jelent bármit is, ha mért értékévé változik. *Az egyes ember érzéseinek önmagában nincs relevanciája az intézményrendszer számára.* Az is összeköti tehát az objektív és a szubjektív biztonságot, hogy hasonlóképpen keletkeznek. Joggal mondhatjuk, hogy csak ebben a folyamatban jönnek létre, vagyis mindkettő csak azáltal létezik, hogy a társadalmi jelenségeket egy meghatározott módon strukturálják és jelentésekkel látják el a tudósok, vezetők, politikusok. *A biztonság jelentése tehát mindenekelőtt attól a módtól függ, ahogyan létrejön-létrehozzák.*

Az „objektív” biztonságról könnyű észrevenni, hogy szülőhelye valamiféle intézmény vagy hivatal. Csakhogy a „szubjektív” biztonság sem máshol látta meg a napvilágot. Ehhez pedig az kellett, hogy megváltozzék a hivatal és társadalom közötti viszony. Egyvalami azonban nem változott meg ennek a kategóriapárnak a megjelenésével: a hivatal továbbra is a „valóság” meglátására és kinyilvánítására hivatott intézmény maradt. Az olvasó bizonyára megérti, hogy a „valóságot” miért kellett itt idézőjelbe tenni. Ha nem így tennénk, akkor a hivatal által létrehozottat fogadnánk el az egyetlen lehetséges „valóságnak”. Pedig szándékunk éppen az ellenkező: arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy sem a „szubjektív”, sem az „objektív” biztonság nem „valósabb”, mint a másik. Nem szükséges azonban ragaszkodnunk hozzájuk, hiszen nem lehetetlen, hogy a valóságot ne az intézmények, hanem az egyes emberek együttműködése alkossa meg! Ez persze nem állhat elő spontán folyamat eredményeként, az intézmények és a polgárok újabb szemléletváltására van hozzá szükség.

A kétfajta biztonság megkülönböztetése csak abban a hivatali szemléletben értelmes, amely azért állítja szembe egymással a „szakértőt” és a „civilt”, hogy az előbbinek tulajdoníthatson nagyobb jelentőséget. A hivatal ilyen elsődlegessége azt eredményezi, hogy pl. a (hivatali) statisztika által nyújtott képet „igazabbnak” fogadják el, mint azt, ami az egyesek

---

¹⁶ N. M. Badburn: *The Structure of Psychological Well-Being*, Chicago, Aldine, 1969; A. Campbell – P. E. Converse – W. L. Rodgers: *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations and Satisfaction*, New York, Russell Sage Foundation, 1976; Lásd ehhez: Trevor Lee – Robert W. Marans: Objective and Subjective Indicators: Effect of Scale Discordance on Interrelationships, in *Social Indicators Research* 8, D. Reidel Publ. Co., Dordrecht, Holland, and Boston, U.S.A. 49-51. o.

¹⁷ „Ha az objektív biztonságot azonosítjuk az ismertté vált bűncselekmények szintjével, és a szubjektívét a félelemmel, fel kell ismernünk, hogy a két rendszer nem összevethető sem szintjében, sem dinamikájában. Tehát a mechanikus összehasonlításra – be kell látni – e módon nem kínálkozik korrekt szakmai megoldás.” Korinek László: Objektív biztonság – szubjektív biztonság – félelem, In *Magyar Jog*, 6, 1995, 325. o.

¹⁸ A tagadáshoz lásd: Korinek: uo.

mindennapjaiban kiformalódik, holott csak másra és másként vonatkozik, más elemekből építkezik. Az „objektív” biztonság mérőszámai – ez könnyen belátható – az intézmények szemléletét és működését éppúgy mutatják és mérik, mint a kiszemelt típusú eseményeket.

Fel lehet tenni a kérdést úgy is, kissé leegyszerűsítve az „objektív” és a „szubjektív” közötti különbséget, hogy vajon az események vagy az eseményekhez való viszonyulás valósabb-e? Másként fogalmazva: mi által gyakorolnak hatást az események az emberek életére? Értsük jól! Azokéra is, akikkel megtörténik, és azokéra is, akikkel nem történik meg. De még így sem eléggé pontos a megfogalmazás! Ugyanis csak akkor nem történik meg velünk is az, ami a másik emberrel, ha nem viszonyulunk hozzá, csakis akkor marad pusztán a másik ügye, ha nem veszünk tudomást róla, mi történt övele. Ám ha a vele történtet pl. a magunk életének lehetséges eseményeként fogjuk fel, akkor valamilyen módon máris válaszolunk rá. A válaszok jellege határozza meg azt, hogyan helyezkedik majd el az adott esemény a jövőre vonatkozó elvárásaink között, azaz, életeményeinket miként alakítjuk hozzá. Az az esemény tehát, amire nem reagálnak, nem válaszolnak az emberek, az nem létezik mint jövőre vonatkozó elvárás, vagyis válasz nélkül marad. Az viszont, amire válaszolnak, még akkor is, ha sohasem esett meg velük, csupáncsak hallottak róla, a közös valóságuk részévé válik. Felmerül a kérdés, hogy a tudomásul nem vett, mással megtörtént események gyakorolhatnak-e bármilyen hatást a többiek életére? Azt kell mondanunk, hogy addig *nem*, amíg legalább indirekt módon nem velük történik, azaz, legalább hatására a tevékenységük környezete nem alakul át. Ekkor a hatás már nem kerülhető el. Ezt azonban rendszerint nem várják meg az emberek, és a mással történőt, mint a saját lehetséges jövőjüket értelmezik.

Az „objektív” és a „szubjektív” megkülönböztetése¹⁹ arra az ismeretelméleti elképzelésre támaszkodik, amely szerint az egyéni tapasztalatok megbízhatatlanok, és csupán az egyén számára, és ott is csak ideiglenesen érvényesek, vagyis alá vannak vetve az érzékelés bizonytalanságainak, azaz „szubjektívek”. A probléma mindössze annyi, hogy az egyénieken kívül semmilyen más tapasztalat nem áll, és nem is állhat rendelkezésünkre. A tudomány sem tesz egyebet, mint összegyűjti az egyéni tapasztalatokat, és így, együttesen elemzi őket. A „szubjektívnek” tekintett tapasztalat természetesen egy-egy település vagy településrész lakosai által közvélekedésként elfogadott érzések, benyomások, vélemények inkonzisztens halmaza. *Mégis ez, és nem az „objektív” statisztikai adatsorok befolyásolják az egymással és a közhatalom intézményeivel szembeni elvárásokat és viselkedéseket.* Harcourt tehát joggal állapította meg, hogy a rendészeti technikák és a bűnözési ráták közötti kapcsolatot leíró statisztikai adatok semmit sem mondanak arról, mit jelent ez a viszony a társadalomban, azaz az egyének közötti kapcsolatokban.²⁰

Miről szól tehát a biztonság fogalmának ez a megkettőzése? Valójában az egyéni, civil látásmódnak tett engedményt láthatunk benne. A „szubjektív” biztonság feltehetően kiegészítő fogalomként keletkezett, valamikor akkor, amikor a rendfenntartás-modell kiszorította a „bűnözés elleni háború” modelljét,²¹ és az „objektív” adatokból formált kép nem illett össze a civilek immár fontosnak vélt benyomásaival és tapasztalataival.²² Ha feltevésünk megállja a helyét, akkor ez a fogalompár a demokrácia hivatalai és polgárai közötti viszonyt jellemzi. Még általánosabban fogalmazva: *a biztonság és fogalma az intézmények és polgárok közötti, illetve a polgárok egymás közötti viszonyainak eredője, és egyben indikátora.* Ha tehát

¹⁹ Ez a különbség a mai értelemben csak a 18. században alakult ki.

²⁰ „Az, ha kizárólagosan a rendészeti technikák és a bűnözési ráta közötti viszonyra fordítjuk figyelmünket, nem mond majd nekünk semmit a társadalmi jelentésről. A rend társadalmi jelentéséből, vagy e jelentés változásának társadalmi szerepéből ez alig magyaráz meg valamit is.” Bernard E. Harcourt: *The Illusion of Order: The False Promise of Broken Windows Policing*, Harvard University Press, 2001, 110. o.

²¹ Lásd ehhez: Krémer Ferenc: *A rendőri hatalom természete*, Napvilág K., Budapest, 2003, 46-54. o.

²² Lásd: Lee–Marans: *Objective and Subjective Indicators*, 47. o.

csak „objektív” biztonságról beszélünk, vagy csak azt vesszük figyelembe, akkor a viszony egyoldalú, teljesen a hivatalok, illetve a hivatalokat uraló (szakértői) csoportok ellenőrzése alatt áll, és kizárólag ezek szempontjait veszi figyelembe. A biztonság „szubjektív” dimenziójának figyelembevétele azt jelentette, hogy az egyoldalú hivatali szemlélet megbízhatatlanná vált, és már nem elégítette ki a társadalmi, illetve más hivatalok által megfogalmazott igényeket. Másként fogalmazva: a hivatalok ellenpontot kaptak, és ha nem is kerültek a laikus civilek kontrollja alá, teljesítményük értékelése már csak ebben a kétdimenziós vetületben volt lehetséges. A biztonság megkettőzése azonban rögzít egy önálló hivatali álláspontot, azaz megőrizz egy független hivatali „valóságot”. A kérdés az, vajon szükségünk van-e erre? Azaz: vállaljuk-e ennek következményeit? Talán világosabb lesz, mire gondolok, ha a kérdést másként fogalmazom meg: Vállaljuk-e annak a következményeit, hogy a biztonság kialakításában részt vevő intézmények (önkormányzatok, rendőrség, polgárőrség stb.) valamennyien saját biztonságfogalommal dolgozzanak? Azaz, vállaljuk-e annak következményeit, hogy a biztonság fogalma arról szóljon, hogy ezek az intézmények a saját szervezeti szempontjaik és érdekeik alapján miként hajlandóak az egyéneket és csoportjaikat érintő eseményeket kezelni? A jog persze arra törekszik, hogy egységesítse a hivatalok szemléletét, de ezt úgy éri el, hogy önmagát egyetemes szemléletnek tekinti, vagyis nem csupán a hivatalok, hanem a társadalom egészének működésére érvényesnek véli.

Az „objektív” biztonság dominanciájának egyik következménye az, hogy a *szervezeti hatékonyság* (efficiency) – azaz a szervezeten belül fontosnak látszó és értékelt célok teljesítése – átveszi a *társadalmi eredményesség* (effectivity) – vagyis a szervezeten kívüli, társadalmi összefüggésekben értékelhető célok teljesítése – helyét. Olyan ez, mintha egy vállalat jelentős profitot érne el, csak hogy közben szennyeznék és pusztítaná a környezetet. Vagy mintha egy politikai párt a közbizalom és a társadalmi együttműködés feltételeinek megsemmisítésével tenne szert jelentős támogatásra.

A biztonság és közös valóság

A független hivatali „valóságok” kiváltságokat és előjogokat hoznak magukkal, bármely szakmáról legyen is szó. A hivatali „valóságok” és az előjogok destabilizálják a demokráciát, ezért abból indulunk ki, hogy a polgároknak és a demokrácia intézményeinek létezik egy *közös valósága*, és a biztonságot erre vonatkoztatva kell meghatározni. Ebből kiindulva tehát a kutatásban nem különböztettük meg a „szubjektív” és az „objektív” biztonságot. Ezzel a megkettőzéssel szemben a kutatásban azt az álláspontot képviseltük, hogy *a biztonság nem más, mint az, ahogyan egy település, egy régió vagy egy ország polgárai és intézményei értelmezik-kezelik az őket közvetlenül vagy áttételesen érintő eseményeket, és ahogyan azokból folyamatokat vetítenek maguk elé, és ahogyan ennek alapján cselekszenek*. A biztonság tehát nem lehet más, csak amit az emberek annak érzékelnek, és elfogadnak. Ezt nem gyengíti, inkább erősíti, hogy az emberek többféle jelentést adnak a biztonságnak ugyanabban az időben, ugyanabban a régióban, ugyanazon a településen.

Miben különbözik ez az imént tárgyalt kettősségtől? Az „objektív” és a „szubjektív” biztonság közötti választóvonal a „valóság” és a róla kialakított egyéni elképzelések, érzések között húzódott. Az általunk javasolt értelmezés azonban abból a feltevésből indul ki, hogy a valóság, és ezért a biztonság is multimodális, azaz egyazon pillanatban is többféle módon van jelen. Ennek megfelelően az egyének egyazon pillanatban is eltérően viszonyulnak életük

ugyanazon feltételeihez. E viszonyulások más és más oldalról mutatják a biztonságukat. Tőlük elvonatkoztatottan ugyanis nem létezik biztonság – ebben a megközelítésben.

Egymással szembeni elvárások

Ha a biztonsághoz a mindennapi életvitel és együttműködés felől közelítünk, és a szabályokat, valamint az intézményeket is úgy fogjuk fel, mint amelyek ennek az együttműködésnek a kiegyensúlyozottságához nyújthatnak segítséget, akkor *az egyének együttműködésének feltételeit és jellegzetességeit* kell kiindulópontnak tekintenünk. Ha Parsonsnak igaza volt abban, hogy a társadalom cselekvési rendszer,²³ és az egymás iránti elvárásoknak meghatározó szerepük van e rendszer működésében, akkor a biztonságot felfoghatjuk úgy is, mint meghatározott jellegű elvárásokat. Ezt támasztja alá Luhmann is, mikor a biztonságot az elvárásokkal összefüggésben tárgyalja.²⁴ Tőle eltérően azonban nem a strukturált rendszerekben, vagyis az intézményrendszerekben keletkező elvárásokra fordítjuk figyelmünket, hanem az emberek egymással és az intézményekkel szembeni elvárásaira, és arra, hogy ezekből milyen jellegű események bekövetkezését feltételezik. A feltételezések és a bekövetkezett események kölcsönhatása az elvárások egy újabb típusát hozza létre. Ezek nem követelményeket állítanak, hanem az események, azaz mások viselkedése/cselekvése eredményeit feltételezik.

A biztonság mint perspektíva

Az egyének mindennapi élete, hogy miként működnek együtt, milyen események történnek velük, és azoknak milyen hatásuk van vagy lehet rájuk, vagy egyszerűen csak mit feltételeznek róluk, ez biztonságfogalmunk kiindulópontja. Kutatásunk során ezt a vonatkozási pontot fogadtuk el, nem pedig az intézmények, és nem is a szabályok biztonságát kerestük tehát, hanem azt, hogy az egyének, a többiek, az intézmények, a szabályok és események között mikor érzik magukat biztonságban, illetve mikor nem. Biztonságban érzik magukat, ez annyit jelent: érzékelik, azaz tapasztalják a biztonságot, vagy megfordítva tapasztalják a bizonytalanságot. A kérdés tehát mindössze az, *hogyan tapasztalható a biztonság, illetve a bizonytalanság?* Mit kell érzékelni hozzá, mit kell észlelni, észrevenni? Nem hihetjük komolyan, hogy az egyének a(z írott) szabályok betartását vagy az intézményi felosztást tapasztalják meg! De akkor mit? Hogy valóban ráleljünk arra, amit keresünk, el kell fogadnunk, hogy az a mindennapi életben található meg, a legegyszerűbb, legközönségesebb történetekben és kapcsolatokban. Amit tehát az egyének észlelhetnek, annak meg kell jelennie valamilyen módon az életükben, és ott jelentést, mégpedig a közös valóság jelentését is meg kell kapnia. Azért a közös valóságét, mert a biztonság (itt használt) fogalma kollektív empátiát feltételez, azt, hogy a másokkal történőt úgy képzeljék el, mint a maguk számára lehetséges vagy lehetetlen eseményt. *A biztonság/bizonytalanság tehát projekció,* nem arról szól, ami megtörtént, hanem arról, hogy ezután mi lehet! – Tekintsünk vissza egy pillanatra az „objektív-szubjektív” biztonságra. E fogalompár első tagja azt rögzítette, ami a megtörténetekből az intézményrendszerek tudomására jutott. A második pedig azt, miként reagáltak erre az emberek. A múltat mutatták tehát be a jelen biztonságaként, de a biztonságot értelmetlen a múltban keresni! A megtörtént események csak a korábbi feltételezésekre vonatkoztatottan értelmezhetők, és ha közös valósággá lesznek, akkor újabb predikciókat eredményeznek majd. A biztonság tehát a jövőre vonatkozik!

²³ T. Parsons: *The Social System*, Routledge and Kegan Paul, London, 1991, 201. o.

²⁴ „A biztonság fogalmát az elvárásokra vonatkoztatjuk, mégpedig az elvárt megvalósulás valószínűségének magába a várakozásba beépített elvárására. Ebben az értelemben lehet egy elvárás többé-kevésbé bizonyos.” Luhmann: *Soziale Systeme*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1996, 418. o.

El kell-e választanunk egymástól a biztonságot és a bizonytalanságot? Vajon az egyikben csupán a másik negatívját, tagadását lássuk-e, vagy mindkettőt önálló tartalommal rendelkező állításnak fogjuk fel, vagy valami más a megoldás? Nézzük először, mi történik, ha a bizonytalanságot a biztonság tagadásaként próbáljuk megérteni! A tagadás feltétele az, hogy a biztonság meghatározása lehetővé tegye egyes elemeinek eltávolítását. Ez a feltétel teljesül, ha a biztonságot a szabályok betartásaként határozzuk meg, hiszen a szabályok megszegése, azaz a szabálykövetés hiánya máris bizonytalanságként írható le. De meg is fordíthatjuk a tagadás irányát, és akkor a biztonság a bizonytalanság inverze lesz. Tegyük fel, hogy a bizonytalanságot félelemként határozzuk meg.²⁵ Ebben az esetben a biztonság ennek a félelemnek a hiányaként fogható fel. Látható, hogy ezzel olyan logikai szerkezetet kapunk, amelynek premisszája a biztonság és bizonytalanság összegének állandósága, mivel ezek fordítottan aránylanak egymáshoz, ha az egyik nő, a másiknak csökkennie kell. Egy sémát kapunk tehát, amelyet – úgy látszik – könnyű kezelni, de amely csak nagyon kevésbé fed le a társadalmi együttélés változatos és változó mintáit. Ennek következménye pedig az lehet, hogy a biztonságot csak egy-egy tényezője mentén vizsgálják és próbálják garantálni, s azt várjuk, hogy ennek következtében csökken majd a bizonytalanság.

Mi történik azonban akkor, ha nem egymás tagadásának tekintjük e két fogalmat? Az egyik lehetőség, hogy a biztonságot és a bizonytalanságot is önálló tartalommal ruházzuk fel, a másik pedig, ha ugyanakkor a társadalmi sajátosságnak a minőségeként fogjuk fel őket. Mi az utóbbi megoldást választottuk. Értelmezésünkben a biztonság-bizonytalanság a társadalmi együttműködés eseményeinek milyenségére vonatkozik, ami egyúttal azt is jelenti, hogy egyes dimenziókban a bizonyosság, míg másokban a bizonytalanság dominálhat.

A biztonság-bizonytalanság tehát *jövőbeli események minőségére vonatkozó feltételezés*. Ezek a feltevések csak bizonyos mértékig magyarázhatóak vagy vezethetőek le a múltbeli eseményekből. Pontosabban, csakis akkor következtethetünk a múltban történt eseményekből nagy határozottsággal és kevés kétkedéssel a jövőben történőkre, ha azok létrejöttének feltételei és módjai nem változnak, vagyis, ha azt gondoljuk, hogy ugyanúgy történnek majd a dolgok, ahogy korábban, úgy, ahogyan mindig is. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha az egyének cselekvései és lehetőségei kötött pályán mozognak, és arról nem térhetnek le. Mivel azonban ez a feltételezés nem igazolható, sőt, az ellenkezőjére sokkal több érv és bizonyíték található, a jövőbeli események csak nagyon hozzávetőlegesen, igen nagy hibaszázalékkal becsülhetőek meg a múltbéliekből. Mégis, a közös valóságban együttműködők mindig feltételezik, hogy a jövőbeli események egy meghatározott módon és valószínűséggel fognak végbemenni. Ez azért lehetséges, mert ott az együttműködés jellegére, az egyének egymáshoz viszonyulásának módjára vonatkozóan elfogadott, közös feltevések működnek. Egy-egy társadalomban, egy-egy településen persze több közös valóság, s ezért több biztonság is létezhet.

Nem elég azonban azt állítani, hogy a biztonság a majdan bekövetkező eseményekre vonatkozik, meg kell mondani azt is, hogyan teszi ezt. Fel kell figyelni arra, hogyha így fogjuk fel a biztonságot, akkor egy dinamikus jellegű fogalmat kapunk, amely nem valamilyen állapotra, hanem az *állapotváltozás módjára* vonatkozik. Most már csak azt kell meghatároznunk, hogy milyen jellegű változási folyamat eredményez biztonságot, és milyen nem.

---

²⁵ Ezt láthatjuk Korinek Lászlónál (Korinek: Objektív biztonság – szubjektív biztonság – félelem, *Magyar Jog*, 6, 1995) és Irk Ferencnél (Irk: A közbiztonság és a bűnmegelőzés jövője, *Kriminológiai Tanulmányok*, 40, 2003).

A kutatási hipotézis tételei

A fentiekből nem következik viszont, hogy az egyes emberek meg is fogalmazzák, mi számukra a biztonság, vagy ha megteszik ezt, akkor az a meghatározás használható egy kutatás megtervezésekor és adatainak elemzésekor. Szükséges tehát, hogy előzetesen mi is definiáljuk, mit értünk biztonságon:

A vizsgálat tervezésekor előfeltevéseink tehát a következők voltak:

1. A biztonság jövőbeli eseményekre vonatkozó feltételezés. Nem tekintjük tehát a biztonságot állapotnak, sem pedig érzésnek, ellenkezőleg azt gondoljuk, hogy mindkettő csak leképzése lehet az elvárások minőségének.
2. A jövőbeli események feltételezett minősége határozza meg, hogy biztonságról, bizonytalanságról vagy veszélyeztetettségéről beszélhetünk-e.
3. Az eseményeket mindig abban a szociális térben feltételezzük, amelyet a polgárok közti, valamint a polgárok és az intézmények közötti viszonyok határoznak meg. A feltételezett minőség ezért attól függ, milyen a szociális tér.

Ezek alapján *biztonságnak azt tekintettük, ha az egyének arra számítanak, hogy életük eseményeit hirtelen és váratlan (negatív) behatások nem változtatják meg (radikálisan), vagyis, ha az élet a szokásos, belátható módon zajlik, vagy csak lassan változik.*

Biztonságnak számít ezek szerint az is, ha az események határozottan „rossz” irányba tartanak, de ez a szokásos módon történik, és nem jár együtt váratlan, hirtelen változással. A veszély(érzet) ebből következően az, ha a hirtelen (negatív) hatások megjelenésétől tartani lehet, amikor arra lehet számítani, vagyis attól lehet félni, hogy az életfeltételekben olyan hiányok, veszteségek keletkeznek, amelyek szinte azonnal megváltoztatják az egyének életének soron következő eseményeit.

A veszélyeztetettség tehát olyan állapot, amelyben az emberek hirtelen (negatív) hatásokat várnak, és amelyben ezeknek a hatásoknak a megelőzésére nem állnak rendelkezésükre eszközök.

Amennyiben az egyének olyan eszközök birtokába jutnak, amelyek segítségével megelőzhetik a hirtelen bekövetkező negatív eseményeket, akkor a veszélyeztetettség átalakul *készenléti állapottá*, amely valójában nem más, mint a veszélyeztetettség pandája. A készenléti állapot önmagában is változásokat idéz elő, fenntartja és fokozza a veszélyeztetettség hatásait. Ebből következően feltételezhető, hogy minden olyan szervezet, amely úgy csökkenti az egyének készenléti állapotát, hogy közben számukra elfogadható módon képes a veszélyt megelőző eszközöket működtetni, fontos a mindennapi élet „normalitásának” megőrzéséhez.

A biztonság attól függ tehát – gondoltuk –, hogy az emberek saját és környezetük állapotát milyen folyamatok eredményének tudják-vélik, és önmagukat hol helyezik el a veszély és a biztonság közötti skálán. A biztonság persze függ attól is, milyen mértékben és módon képesek feldolgozni a váratlan eseményeket, hogy önmaguk alkossák meg saját életük szokásos menetét.

Nem térhettünk ki azonban a kutatás során a biztonság valamennyi dimenziójára, figyelmünket arra irányítottuk, hogy a szociális tér, az egyes események és intézmények miként vesznek részt az események előrevetítésében.

A biztonság modellje és dimenziói a kutatásban

A vizsgálat tervezésekor az előfeltevések közül azt a *szociális teret* helyeztük a középpontba, amelyben a jövő eseményekre vonatkozó elvárások formálódnak. Ezt kétfelől közelítettük meg: a települési viszonyok minősége, valamint az együttműködő, a biztonság létrehozásában részt vevő társadalmi szereplők oldaláról. A harmadik figyelembe vett dimenzió a közvetlenül érzékelt biztonság, illetve veszélyeztetettség volt. Nézzük meg ezeket egyenként!

A település lakosai közötti viszonyok jellege

Feltevésünk az volt, hogy az emberek aszerint képzelik el életük jövő eseményeit, hogy milyen viszonyban vannak a többiekkel, és általában véve milyen a viszonyuk a lakóhelyük, s ennek révén az életüket is érintő változásokhoz. Ennek a rendkívül komplex, nagyon sok tényező egymásra hatásából kialakuló viszony (technikai okok miatt) csak néhány elemét vehettük figyelembe, azokat, amelyek megítélésünk szerint a leginkább meghatározhatják az egymás iránti elvárásokat. Mindössze négy pozitív tulajdonságra vonatkozó kérdést tettünk fel. Ezek a település újdonságok iránti nyitottságára, a lakosok változásokhoz való alkalmazkodására, az egymásnak nyújtott segítségre és a településre újonnan érkezők befogadására vonatkoztak. Ezt egészítette ki egy negatív tulajdonságra (az egymás iránti közömbösségre) vonatkozó kérdés.

A biztonságot létrehozó társadalmi szereplők

A társadalmi szereplőket két csoportra osztottuk, az egyik csoportba egyéneket, különféle foglalkozások művelőit gyűjtöttük egybe, a másikba pedig intézményeket. Azért jártunk el így, mert a biztonság mint az eljövendő eseményekre vonatkozó elvárás nem csupán az intézmények, és nem csupán a szervezetek produktuma. A biztonság olyasmiről, amihez mindannyian hozzájárulunk, illetve mindannyian „elveszünk” belőle mindennapi tevékenységünk során. Valószínűleg nem egyenlő mértékben és nem azonos módon, de egyikünk se állíthatja, hogy tőle függetlenül alakul ki környezetének biztonsága. A társadalmi szervezetekkel hasonló a helyzet, eltérő módokon és mértékben, de valamennyinek szerepe van egy adott településre jellemző biztonság létrejöttében. Ezt a kérdéscsoportot az a meggyőződés formálta, hogy a biztonság *együttműködés* eredményeként alakul ki, és ezért nagymértékben függ a lakosok egymás közötti, illetve a lakosok és az intézmények, valamint az intézmények közötti kooperáció jellegétől.

Veszélyérzet

A harmadik kérdéscsoportban azt vizsgáltuk, vajon a lehetséges bűncselekmények, illetve a rendőrök és/vagy polgárőrök jelenléte milyen mértékben és módon befolyásolja a lakosok biztonságát. Megkérdeztük tehát, előfordult-e bűncselekmény az elmúlt fél évben a környéken, hogy félnek-e attól, hogy maguk is áldozattá válnak, hogy a várost, illetve azon belül a lakókörnyezetüket mennyire tartják biztonságosnak és végül, hogy szoktak-e rendőröket, illetve polgárőröket látni a környéken.

A válaszok értelmezése

A vizsgált dimenziók kérdéseire adott válaszokat ötös skálán mértük. Az egyes kérdések gyakorisági megoszlásai, bár mindig az elemzés kiindulópontját alkotják, csupán igen felületes képet nyújtanak a polgárok, illetve az intézmények közötti viszonyok jellegéről. Minket viszont mindenekelőtt az érdekelt, hogy a válaszadók miként rendezik el magukban ezeket a kérdéseket, vagyis miféle „mintákat” alakítanak ki (ahogyan a levelek között átsütő nap mintákat fest a fűre, vagy ahogyan a fraktálok mintái kirajzolódnak a képernyőn). Természetesen minden kutató azt figyeli az elemzés során, hogy az általa feltételezett összefüggések alapján felállított modell megjelenik-e a válaszokban. A kutatás legfőbb kérdése tehát az, sikerült-e olyan modellt kínálni a válaszadóknak, amelyben ők is találtak valamiféle értelmet, ha pedig nem, akkor a válaszokból kibontható-e egy, az előzetestől eltérő modell, azaz eléggé rugalmas-e a kutató, és a vizsgálat koncepcióját rögzítő kérdőív.

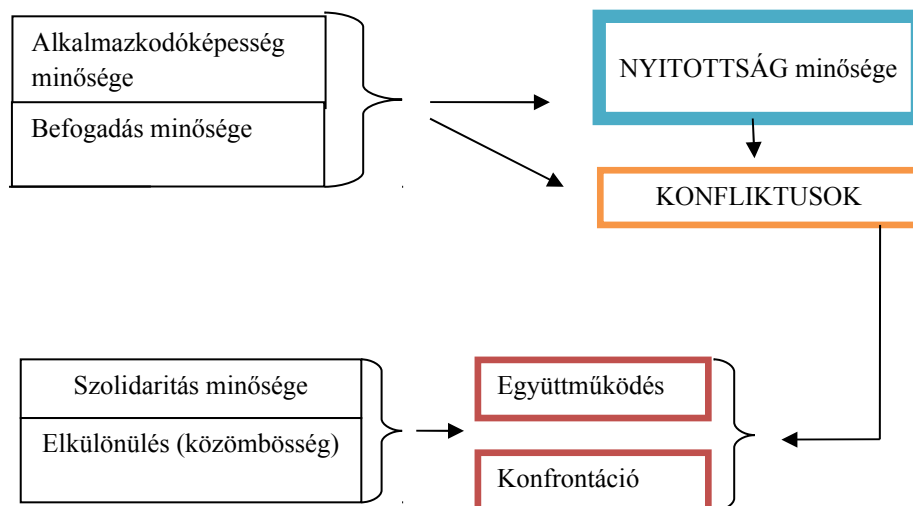
A szociális tér minősége, mint a biztonság dimenziója

A szociális tér minősége jelentős mértékben attól függ, hogy az adott térben jelenlévők (a lakosok, a különféle foglalkozásokhoz tartozók és az intézmények) egymással szembeni elvárásai milyen jellegűek, és milyen módon teljesülnek. (A kutatás csak arra adott lehetőséget, hogy az általunk fontosnak tartott elvárások teljesülését mérjük.) Az általunk felállított elvárás-modell azokhoz a folyamatokhoz igazodik, amelyek *kihívásokat* állítanak a mai társadalmak elé. Másik sajátossága az, hogy a kihívásokra adott válaszokat az *együttműködéssel* és a *befogadással* látja megoldhatónak. Ebben a modellben az alkalmazkodási képesség és a befogadás eredményezi a település nyitottságát, változásra alkalmasságát. Mivel pedig a folyamatos megújulás problémákat, konfliktusokat hoz magával, ezek megoldásának módja jelentős mértékben meghatározza a lakosok biztonságérzetét. Amennyiben a személyes kapcsolatban állók segítik egymást, akkor még mindig a szolidaritás a lokális társadalmak működésének alapja, és a kooperáció, a mások megoldásaihoz való hozzájárulás és a részvétel formálja ki az együttélés sztenderdjeit. Amennyiben viszont a közömbösség, a bezárkózás jellemzi a megoldáskeresést, akkor nagyon valószínű, hogy a lokális társadalmak konfrontatív módon működnek majd.²⁶

Modellünk tehát így néz ki sematikusán:

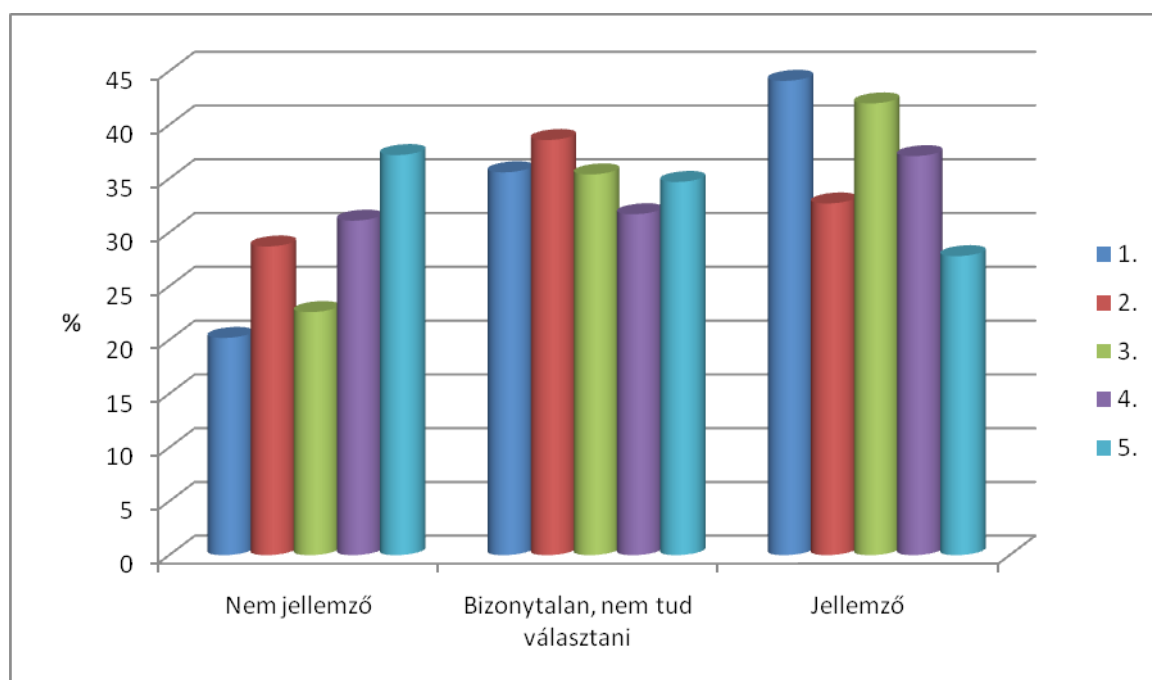
---

²⁶ A helyi társadalmak szolidaritásához lásd: Utasi Ágnes: *A bizalom hálója. Mikrotársadalmi kapcsolatok, szolidaritás*, Új Mandátum, Budapest, 2002

1. ábra: A szociális tér minőségének sémája

A szociális tér jellemzőinek megoszlását láthatjuk a 2. ábrán. Első ránézésre is világos, hogy a válaszadók eltérő szociális tereket érzékelnek a saját lakóhelyükön, azaz különféleképpen élik meg a változás-alkalmazkodás-befogadás kihívásait.

2. ábra: A szociális tér jellemzői. Gyakorisági megoszlás

Az 2. ábrán szereplő változók:

1. A település nyitott az új dolgokra, folyamatosan megújul
2. A település lakói könnyen alkalmazkodnak a változásokhoz
3. A településen az emberek (szomszédok, rokonok, ismerősök) segítik egymást
4. A település lakói könnyen befogadják az új szomszédokat, bárhonnan jöjjenek is
5. A település lakói bezárkózóak, közömbösek, nem törődnek egymással

Látszik az is, hogy a válaszadók inkább nyitottnak, mint zártnak látják a településüket, mégis úgy gondolják, a többiek nehezen fogadják be a változásokat, nem könnyen alkalmazkodnak. Van tehát némi ellentmondás a válaszokban. Az alkalmazkodási képességet úgy tekinthetjük a mai társadalmakban, mint a leghatékonyabb túlélési stratégiát. A biztonság szempontjából ez azt jelenti, hogy *az alacsonyabb alkalmazkodási készség csökkentheti a biztonságot*. Valószínű azonban, hogy az alkalmazkodás a közvetett, vagyis a település egészére vonatkozó biztonságérzettel van inkább kapcsolatban²⁷, és nem a közvetlen tapasztalatokra támaszkodóval, vagyis, nincsen összefüggésben a válaszadók aktivitási terében²⁸ megfigyelhető biztonsággal. Amikor tehát a válaszadók erősen bizonytalanok abban, könnyen vagy nehezen alkalmazkodnak-e a velük egy településen élő emberek, akkor azt is közlik velünk, hogy a biztonság is labilis, könnyen hajolhat egyik vagy másik irányba. Ha a segítőkészséget és a befogadást nézzük, hasonló eredményt kapunk. Többen vannak azok, akik segítőkésznek és befogadónak ítélik a velük egy településen élők magatartását. Megerősíti az erre a két kérdésre adott válaszokat az, hogy a közömbösséget viszonylag alacsony szintűnek érzékelik.

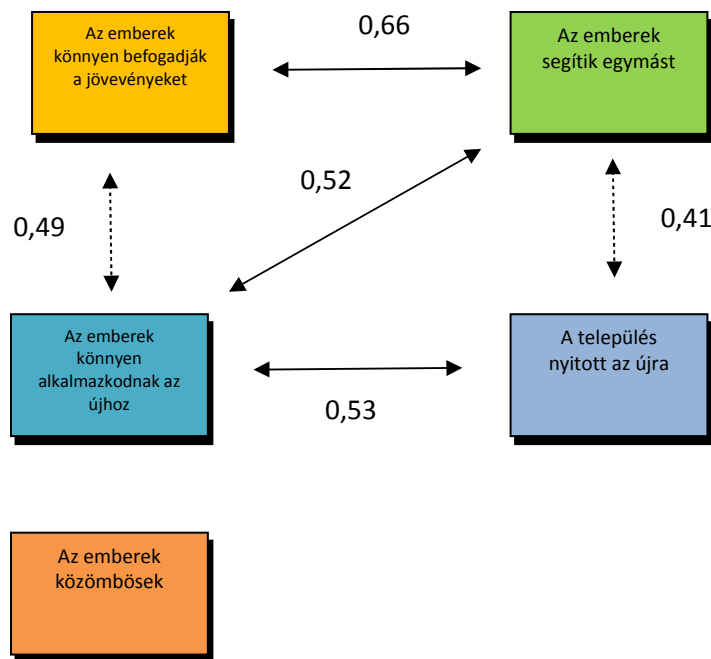
A nyitottság, az alkalmazkodás, a segítőkészség és a befogadás azonban nem különálló, egymástól független tényezők. Ellenkezőleg! Az egyes településekre, régiókra jellemző módon kapcsolódnak össze egymással és a biztonsággal.²⁹ Az összefüggést a páronkénti korrelációk alapján felrajzolható hálóval érzékeltetjük.³⁰ Az így kapott (3.) ábra azt mutatja, az egyes változók hogyan fonódnak össze a település szociális terének megítélését irányító gondolkodássá, illetve ennek a gondolkodásnak a mintájává.

²⁷ Az alkalmazkodási készség és a településre vonatkozó biztonságérzet közötti korreláció 0,34 és szignifikáns. Ugyanakkor az alkalmazkodási készség és a közvetlen lakóhelyre vonatkozó biztonságérzet közötti korreláció értéke csupán 0,17, s bár ez is szignifikáns, ez annyira alacsony érték, hogy gyakorlatilag nullának tekinthető.

²⁸ Az aktivitási tér a település azon része, ahol az emberek mindennapjaikat élik.

²⁹ A vizsgált településeken egészen különböző módon rendeződnek el, és ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a polgárok közötti viszonyok jelentősen eltérnek egymástól az ország keleti, nyugati és középső részén.

³⁰ A változók közötti korreláció pozitív értékei azt mutatják, milyen mértékű egyenes arányosság van közöttük. Az ábrákon csak az erősebb és szignifikáns, azaz nem véletlenszerű kapcsolatok szerepelnek.

3. ábra: A szociális tér szerkezete a vizsgált településeken

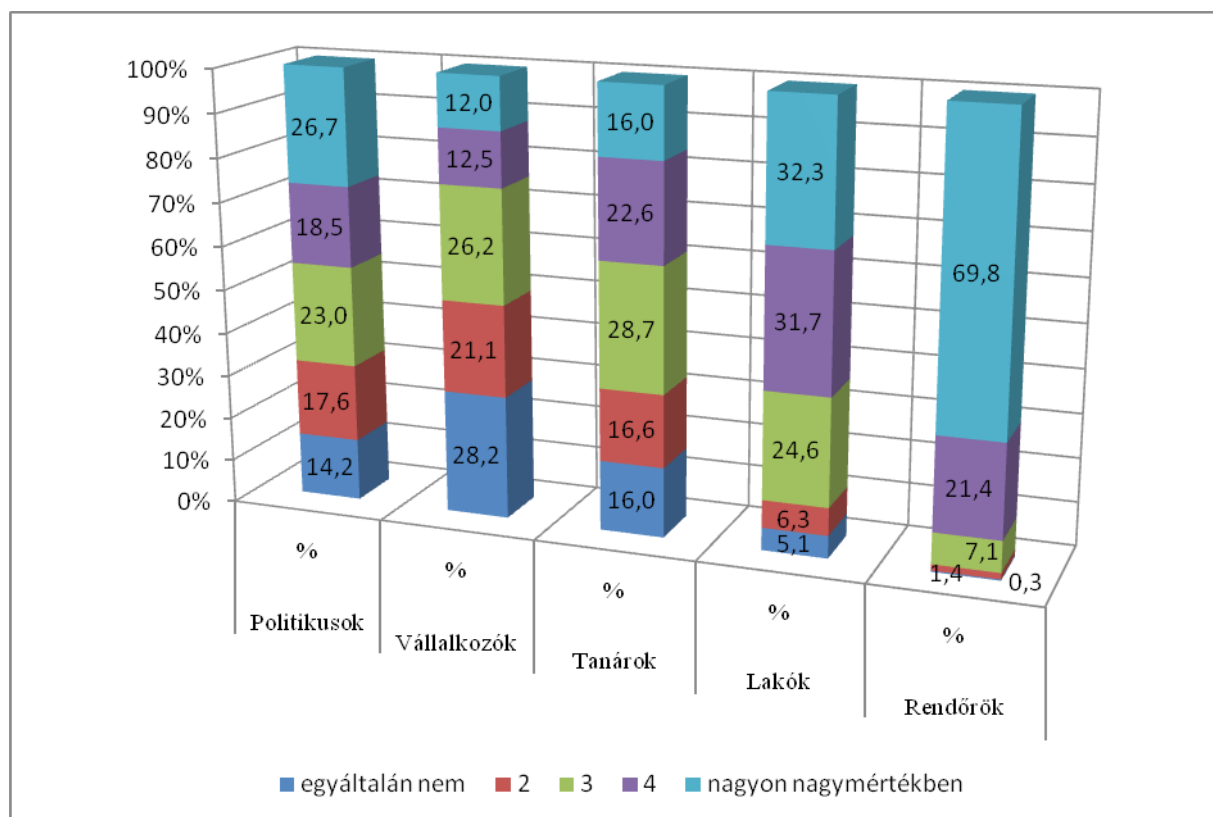
Mint a 3. ábrán látható, az „alkalmazkodás” és „egymás megsegítése” változók rendelkeznek a legtöbb korrelációs kapcsolattal, vagyis ezek mindhárom, a hálóban részt vevő változóval összefüggnek. (Az egyetlen kívül maradó változó a „közömbösség”, ezt tehát mi is figyelmen kívül hagyjuk most.) Különösen fontos, hogy a legerősebb kapcsolat a „befogadás” és az „egymás megsegítése” között található. Úgy tűnik, az újak, a máshonnan érkezők, a mások befogadása annál erősebben van jelen egy közösség életében, minél inkább segítik a tagjai egymást. Megfordítva, arra is gondolhatunk, hogy *az újonnan érkezők, az „idegenek” befogadására való képesség nagymértékben befolyásolja a lakosok egymáshoz viszonyulásának minőségét*, azt például, mennyire hajlandóak segíteni egymásnak. Látható az is, hogy az alkalmazkodóképesség mennyire fontos szerepet játszik, hogy segítségével alakulhat ki az a rugalmas szociális tér, ahol az egyének elfogadják és támogatják egymást.

A válaszokból azonban nem egyetlen domináns lokális kultúra valószínűsíthető. A befogadásnak, az alkalmazkodásnak és a nyitottságnak is több jelentése lehet egyazon kultúrán belül. Vagyis, ezeket a jelentéseket akár egyszerre, egymás mellett is megfigyelhetjük, anélkül, hogy egymással szembekerülnének. Ahol az alkalmazkodás és a befogadás összefüggése tűnik középpontnak, ott arra gondolhatunk, hogy a jövevények befogadása alkalmazkodást és egyúttal segítségnyújtást is jelent. Az egyiket az együttműködés (segítés-befogadás) jellemzi, a másikat pedig az újhoz való viszonyulás. Ahol pedig e kettő csak gyengén kapcsolódik egymáshoz, ott az együttműködés jelentős mértékben tradicionális értékeken nyugodhat. A befogadásnak akár három eltérő jelentése is lehet. Az egyik a segítségnyújtással, a másik az újhoz való alkalmazkodással, a harmadik viszont a közömbösséggel kapcsolódhat össze. Ez utóbbi arra hívja fel a figyelmet, hogy a befogadásnak lehet egy „viszony nélküli” jelentése is, valahogy így: „nem érdekel, ki lakik mellettem, semmi közöm nincs hozzá”.

2.3. Ki felelős a biztonságért?

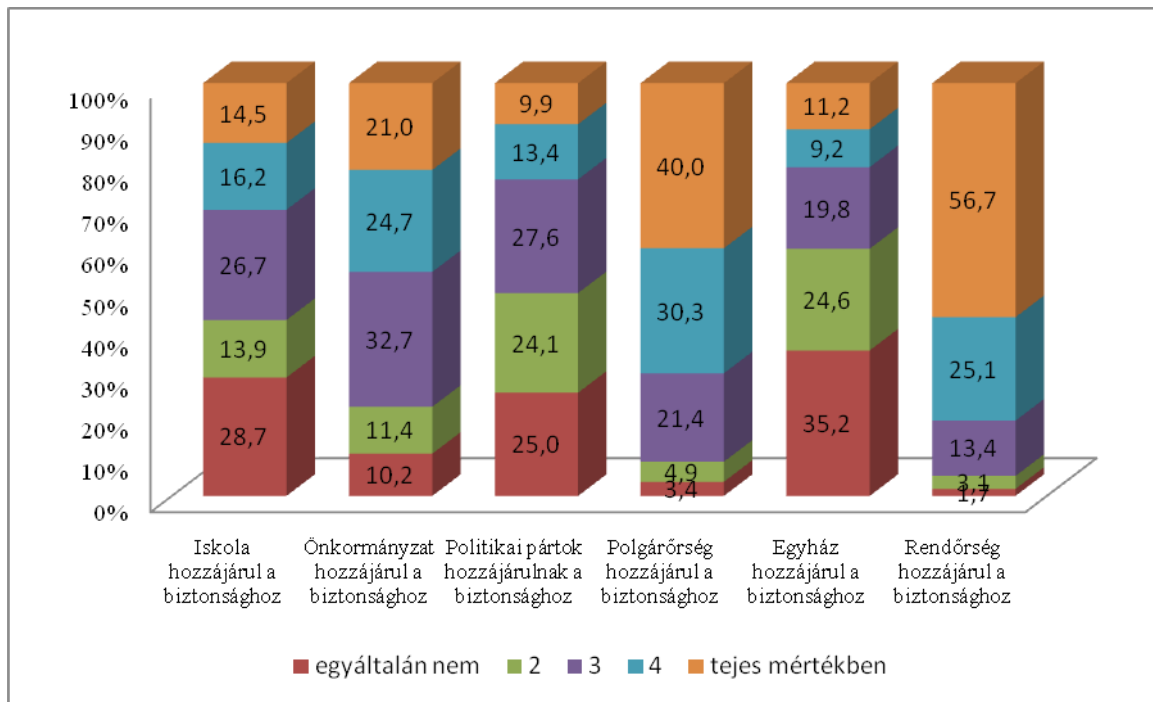
Meghatározásunk alapján a biztonság az együttműködés minőségének, és az együttműködésben részt vevőkhöz való viszonyulásnak az eredménye. Ezért fontos kérdés, hogy milyen mértékben tekintik felelősnek a válaszadók a helyi politikusokat, vállalkozókat, tanárokat és rendőröket, és hát persze önmagukat településük biztonságáért. Ezek a társadalmi csoportok a hatalom eltérő formáit birtokolják és gyakorolják. Arra voltunk hát kíváncsiak, melyik csoportnak milyen szerepet szánnak a polgárok, és fontosnak vélik-e a saját szerepüket.

4. ábra: Az Ön véleménye szerint a felsorolt csoportok közül melyik mennyire felelős a település biztonságáért?

Nem meglepő, hogy válaszadók leginkább a rendőröket tartják felelősnek a biztonságért. A rendőrök után azonban a saját felelősségüket vélik a legnagyobboknak! Ezután következnek a politikusok, a tanárok, és a sort a vállalkozók zárják. A rendőrök felelősségének hangsúlyozása, mint mondtuk, nem meglepetés, hiszen ők azok, akiknek foglalkozásuk szerint is a biztonsággal kell törődniük. A közvetlen felelősség tehát náluk a legnyilvánvalóbb. A többiek esetében közvetett felelősségről lehet szó, hiszen a tanár az oktatással, a vállalkozó az üzlettel, a politikus pedig a közügyekkel foglalkozik. A lakók azonban maguk is közvetlen okozói lehetnek rendnek vagy rendetlenségnek. A települések szociális terében tevékenykedő csoportoknak tehát a polgárok eltérő szerepet tulajdonítanak.

A szociális térben azonban nemcsak egyének és egyének csoportjai tevékenykednek, hanem szervezetek és intézmények is. Ezek működés módja nagymértékben befolyásolja a jövőbeni eseményekre vonatkozó elvárásokat. A kérdőívbe felvett szervezetek nagyjából megfeleltek a foglalkozáscsoportoknak (iskola, önkormányzat, politikai pártok, polgárőrség, egyház, rendőrség), azt lehetett tehát várni, hogy kiegészítik egymást, és a foglalkozásokról alkotott vélemények összekapcsolódnak a szervezetek szerepének megítélésével.

5. ábra: Az Ön véleménye szerint a felsorolt szervezetek mennyire járulnak hozzá az Ön biztonságához?

A közvetlenül a biztonsággal foglalkozó intézmények (rendőrség, polgárőrség) szerepe itt is erősebb, mint a többieké, úgy, ahogyan azt a foglalkozáscsoportoknál is láttuk. Az együttműködés kereteit kialakító önkormányzatok és pártok, a kultúrát formáló iskola és egyház szerepét azonban csak kevesen látják be. Azt gondolhatnánk, hogy a válaszadók visszaigazolják a biztonság fosszilis elképzeléseit, és alig adnak szerepet és felelősséget azoknak, akiknek nem közvetlen feladata annak garantálása. Nincsen abban semmi furcsa, ha viszontlátjuk ezt az elterjedt felfogást, amikor arra kell válaszolniuk az embereknek, kiből látják biztonságuk garanciáját. Óvatosságra int viszont, hogy a rendőrnek nagyobb szerepet adnak, mint a rendőrségnek, a politikusnak, mint a pártoknak, fordítottan vélekednek viszont, ha önmagukról van szó, hiszen a polgárőrségnek, amely a lakosok önszerveződése, nagyobb szerepet tulajdonítanak, mint a polgároknak, akik alkotják.

Az alcímben feltett kérdésre tehát úgy válaszolhatunk, hogy válaszadóink többsége szerint az felelős a biztonságért, akit megbíztak vele, vagy aki önként felelősséget vállalt érte. Ugyanakkor a vélemények megoszlásából látható, hogy bizonytalanul ugyan, de a közvetett hatásoknak is szerepet tulajdonítanak. A bizonytalanság a kimondatlanságra, a

megvitatlanságra utal, arra, hogy a közvetett hatások nem témái a közbeszédnek, és nemigen jutnak túl a ráutaló megjegyzéseken. De, ha vannak ilyen ráutalások, amelyek egyes foglalkozások és intézmények hatásainak észleléséből indulnak ki, akkor nincs kizárva az sem, hogy a kérdésre közvetlenül adott válaszok együtt tekintve meg nem fogalmazott, ám mégis cselekvéseket mozgató biztonságfogalmakká állnak össze.

A biztonság három módja: standard, az akut és a „direkt” biztonság

Az első benyomások után, melyeket a fenti grafikonokból nyertünk, arra teszünk kísérletet, hogy magunk formáljuk meg a válaszadók gondolkodásában rejtetten ható biztonságfogalmakat. Ehhez első lépésben a települési jellemzőket és a biztonság direkt és indirekt indikátorait vontuk egy modellbe. Ez a modell tíz változót tartalmaz (lásd az 1. táblázatot), s valamennyi a település biztonsága köré rendeződik. Az elemzés eredményeként három faktort kaptunk.

1. táblázat

*A biztonság három módja*³¹

	1	2	3
Az emberek könnyen alkalmazkodnak a változásokhoz	0,772		0,154
Könnyen befogadják a jövevényeket	0,714	0,331	
Az emberek segítik egymást	0,692	0,215	0,162
A település nyitott az újra	0,590	0,184	0,178
Az elmúlt fél évben előfordult-e bűncselekmény a környékén?		-0,764	
Ön biztonságosnak érzi-e a települését?	0,444	0,539	0,338
Fél-e, hogy áldozattá válik?	-0,193	-0,489	
Ahol él, biztonságosabb-e, mint a település más részei?	0,203	0,272	0,249
Szokott-e polgárőroket látni, ahol él?	0,123		0,723
Szokott-e rendőröket látni, ahol él?	0,137	0,207	0,680

Az 1. táblázatban ábrázolt modellben tehát *három vélemény figyelhető meg*. Ezek mindenekelőtt a település egészére, vagyis a *közvetett biztonságra* vonatkoznak. A település egészének biztonsága mindhárom faktorról korrelál, vagyis mindháromban meghatározó jelentőségű az, hogy a válaszadók biztonságosnak érzik-e a településüket. Másként fogalmazva, mindhárom vélemény a település biztonságára vonatkozik. Látható az is, hogy ebből a szempontból jelentéktelen hatású, hogy közvetlen környezetüket biztonságosabbnak vélik-e, mint más településrészeket. A három vélemény egyszerre, egymás mellett is jelen

³¹ Az elemzést faktoranalízissel, a súlyozatlan legkisebb négyzetek módszerével és varimax rotációval végeztük. A táblázatban szereplő számok a változók és a faktorok korrelációit mutatják. A három faktor együttesen a változók variációjának 49,2 százalékát magyarázza. Kiemeltük azokat az értékeket, amelyeket az adott faktorban meghatározó jelentőségűeknek tekintünk. A nullához közeli értékeket tartalmazó cellákat azért hagytuk üresen, hogy az egyes faktorok áttekinthetőbbek legyenek.

lehet, akár az egyes emberek gondolkodásában is, de egy-egy településen biztosan megtalálható belőlük több is, és nem zárják ki egymást. Nézzük meg egyenként, mi is jellemzi ezeket felfogásokat!

- 1) Az elsőben a lakók egymáshoz való viszonyának minősége a meghatározó. A település biztonságosságára vonatkozó vélemények az emberek együttműködésére, egymás elfogadására alapozódnak. Ebben a felfogásban a változásokhoz való alkalmazkodás, a jövevények befogadása, a segítségnyújtás és az újra való nyitottság eredményezi a biztonságot. *Minél könnyebben alkalmazkodnak, és minél inkább segítik tehát egymást az emberek, annál biztonságosabb a település.* Az egymás iránti bizalom, a változásokra való nyitottság eredményezi, hogy kevésbé érzik fenyegetve magukat. Ebben az összefüggésben pedig nem fontos, előfordult-e bűncselekmény, vagy járnak-e a rendőrök és a polgárőrök arrafelé vagy sem. Némi óvatossággal ez meg is fordítható, s mondhatjuk, hogy minél több feszültség, konfrontáció, intolerancia található egy-egy településen, annál kevésbé érzik biztonságosnak azt az ott élők. Nevezzük ezt *standard biztonságnak*.
- 2) A második csoportban viszont ezek a tényezők jelentéktelenné válnak, helyettük a *bűncselekmények hiánya* adja a biztonságot, és semmi más nem számít. Meg kell jegyezni, hogy a biztonságérzet itt a legerősebb! Ez a vélemény arra hívja fel a figyelmet, hogy a lakosságot érintő bűncselekmények minden más szempont háttérbe szorítanak, és ennek következtében a biztonságérzet is radikálisan romlik. Érdemes azonban felfigyelni arra, hogy bár gyengén, de ebben a faktorban is pozitív hatású, hogy könnyen fogadják-e be a jövevényeket a települések lakói. A bűncselekmények hiánya mellett ez a tényező is hatással van a biztonságra. A rendőrök hatása nagyon gyenge, a polgárőröknek pedig nincs is szerepük itt. Legyen ennek a neve *akut biztonság*.
- 3) A harmadik esetben a biztonságérzetet a rendőrök és a polgárőrök *jelenléte* garantálja, viszont itt a leggyengébb a település egészére vonatkozó biztonságérzet hatása. Ha járnak a lakóhely közelében rendőrök és/vagy polgárőrök, az növeli a biztonságot, fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy ez a jelenlét a válaszadók gondolkodásában nincs összefüggésben azzal, hogy előfordulnak-e bűncselekmények a környéken vagy sem! Mivel jobb nevet nem találtunk, ezt majd „*direkt*” *biztonságnak* fogjuk hívni.

Elgondolkozhatunk rajta – de az adatokból erre nézve nem tudunk érvényes következtetést levonni –, hogy fennáll-e bármilyen hierarchia a biztonság e három módja között, és a többivel szemben előnyben kell-e részesítenünk valamelyiket. Álláspontom szerint nem szükséges és nem is helyes hierarchiát felállítanunk, helyette két eltérő megközelítési módot ajánlanék!

Az egyik, tekintsük úgy e véleményeket, mint amelyek eltérő helyzetekben aktiválódnak. Nyugalmasabb helyzetekben, vagyis súlyosabb, illetve a válaszadót érintő bűncselekmények hiánya esetén, a biztonság a polgárok közötti együttműködés és a másság elfogadásának szintjéből, minőségéből származik. Ilyenkor a standard biztonság határozza meg a települési viszonyokat.

Ezt bizonyosan felülírja, ha valaki bűncselekmény áldozatává válik, vagy a közvetlen közelében bűncselekmény történik. Ekkor az lesz a legfontosabb, hogy a környezetében ne történjen semmi hasonló az elkövetkezőkben. Az ennek következtében működésbe lépő elvárásokat az akut biztonság mentén érthetjük meg.

Ebben a két szemléletben nincsen jelentősége annak, járnak-e vagy sem rendőrök, polgárőrök a válaszadó lakóhelyén. Ez a harmadik faktorban válik fontossá. Ebből arra következtethetünk, hogy a standard és az akut biztonságra nincsen hatása a rendőri, polgárőri jelenlétnek! A kérdés az, miért? Az alkalmazott modellben azért, mert nincsen kapcsolat sem a polgárok együttműködése, sem pedig a bűncselekmények előfordulása és a jelenlét között. Mindkét állításból további következtetéseket vonhatunk le. Az elsőből azt, hogy a rendőri jelenlét manapság nem része a polgárok együttműködésének. A másodikból pedig azt, hogy akik a „direkt” biztonságot tartják fontosnak, azoknak nem számít az akut biztonság, vagyis nem fontos, előfordulnak-e bűncselekmények vagy sem. A jelenlétnek viszont más lehet a jelentése!³² Feltételezhetjük, hogy önmagában fontos, de ennél többet erről nem tudunk mondani, arra azonban fel kell hívnunk a figyelmet, hogy a rendvédelmi jelenlét hatástalansága a standard és az akut biztonságra nem jelenti azt, hogy a rendőrség és a polgárőrség más vonatkozásban nincsen hatással ezekre. Mindössze annyit jelent, a rendészet nem a jelenlétben, másként fogalmazva, nem a láthatóságon keresztül van hatással a biztonságra.³³

A másik megközelítés szerint különböző gondolkodású emberek csoportjait találhatjuk az eltérő vélemények mögött. Ez azt jelentené, hogy a válaszadókat elkülöníthetjük három csoportra, melyek közül az egyik az együttműködést és az elfogadást, a másik a bűncselekményeket, a harmadik pedig a rendőri jelenlétet tartaná fontosnak. Az előzővel ellentétben ezt a megközelítést tesztelhetjük az adatokon is.³⁴ A teszt eredményeként valóban három csoportot (klasztert) kapunk, amelyekben eltérő számú válaszadó található.

2. táblázat

A válaszadók csoportosítása a település jellemzőire és a biztonságra vonatkozó kérdések alapján

Klaszterek	Megoszlás (%)
első	46,9
második	38,8
harmadik	14,3

³² A teljes mintában nagyon gyenge a korreláció a „szokott-e rendőröket látni” és az áldozattá válástól való félelem (-0,164), valamint a bűncselekmények előfordulása között (-0,238) – ezek az összefüggések azonban nem véletlenszerűek. A polgárőrök és az említett változók közötti korreláció még ennél is gyengébb (-0,100 és -0,092), s ami még ennél is fontosabb, nem szignifikáns, vagyis a kapcsolat véletlenszerű, tehát figyelmen kívül hagyható.

³³ Ennek a jelenségnek egy lehetséges magyarázatát adja Korinek László a már idézett munkájában. Korinek: Objektív biztonság – szubjektív biztonság – félelem, 322. o. Mint ahogyan az agresszív rendőri fellépésnek is csak nagyon gyenge hatása van a bűnözésre. Lásd: R. J. Sampson – J. Cohen: Deterrent Effects of the Police on Crime: a Replication and Theoretical Extension, in *Law & Society Review*, Vol. 22. №1, 1988, 176. o.

³⁴ A válaszadók csoportosítására klaszteranalízist használhatunk.

összesen:	100
-----------	------------

Ezek a csoportok azonban nem azonosíthatóak a véleményekkel. Az első és a második klaszterbe tartozók inkább csak a bűncselekményeket hozzák összefüggésbe a település biztonságával, a harmadik klaszterben ez kiegészül még a rendőrök és a polgárőrök jelenlétével. Ha tehát a válaszadókat és nem a válaszokat csoportosítjuk, akkor egészen más kép alakul ki a biztonságról, mert csak az akut biztonság (vagyis az, hogy előfordult-e bűncselekmény a környéken) van kapcsolatban a település biztonságával. Kivétel ez alól a harmadik klaszter, az ide tartozó emberek a rendőrök és a polgárőrök jelenlétét is összefüggésbe hozzák a biztonsággal. Erre a csoportra azonban az is jellemző, hogy szerintük fordított arányosság áll fenn a bűncselekmények előfordulása és az idegenek befogadása között. Másként megfogalmazva, úgy vélik, hogy az idegenek elutasítása a bűncselekmények növekedésével és a biztonság csökkenésével jár együtt. Ez azt jelenti, hogy az a település, amely képes az idegenek befogadására, biztonságosabb, mint az, amelyik képtelen erre!

Az első klaszterben ilyen összefüggés nem áll fenn, mindössze azt figyelhetjük meg, hogy a többi ember elfogadása nagyon gyenge pozitív kapcsolatban van a település biztonságával. A második klaszterben ugyanezt a rendőri-polgárőri jelenlét kapcsán láthatjuk. Az első és a második klasztert az különbözteti meg, hogy az elsőben az előfordult bűncselekmények csökkentik a biztonságot, a másodikban pedig fordítva, hiányuk növeli a biztonságot. A 3. táblázatban láthatjuk, hogy az elmúlt fél évben a válaszadó környezetében előfordult bűncselekmények alapján számított áldozattá válási valószínűség nagymértékben eltér az egyes klaszterekben. A harmadik klaszterbe tartozók esetében szinte egyáltalán nincs esélye bűncselekménynek, a második klaszterben viszont közel ötven százalékos ez az esély.

3. táblázat

Bűncselekmény áldozatává válás valószínűsége klaszterenként

	Valószínűség ³⁵
első klaszter	0,38
második klaszter	0,45
harmadik klaszter	0,16

Térjünk most vissza a vélemények elemzésére. A három vizsgált régió eltéréseiből arra következtethetünk, hogy a biztonság érzékelése és felfogása között is különbség van területileg, és ez valóban így is van.

Hogyan jön létre egy település biztonsága?

³⁵ A valószínűség értéke 0 és 1 között helyezkedik el. A „nulla” azt jelenti, hogy nincs esély bűncselekmény bekövetkezésére, az „egy” pedig azt, hogy biztosan bekövetkezik.

Mindhárom típusú biztonság a szociális térben cselekvő egyének és intézmények együttműködésének eredménye. Ha pedig ez így van, akkor a biztonság létrejöttét egy olyan modellen elemezhetjük, amelyben helyet kapnak a különböző foglalkozáscsoportokhoz tartozó egyének és a helyi intézmények egyaránt. Az elemzés során, akárcsak a biztonság esetében, itt is arra vagyunk kíváncsiak, milyen módon függnek össze a biztonságért való felelősséget és a biztonsághoz való hozzájárulást mérő változók.³⁶ Az utóbbiban az intézmények szerepét kérdeztük, a felelősségnél pedig a különböző foglalkozáscsoportokat vettük tekintetbe.

4. táblázat

A helyi biztonság létrehozására vonatkozó vélemények

	Faktorok		
	1	2	3
Politikai pártok hozzájárulnak a biztonsághoz	0,787	0,132	
Egyház hozzájárul a biztonsághoz	0,738	0,165	
Iskola hozzájárul a biztonsághoz	0,695	0,279	0,116
Önkormányzat hozzájárul a biztonsághoz	0,639	0,160	0,339
Helyi vállalkozók felelősek a biztonságért	0,148	0,653	
A tanárok felelősek a biztonságért	0,295	0,639	
Helyi politikusok felelősek a biztonságért	0,111	0,637	
A lakók felelősek a biztonságért	0,131	0,520	
Rendőrség hozzájárul a biztonsághoz	0,151		0,812
Polgárőrség hozzájárul a biztonsághoz	0,171		0,619
A rendőrök felelősek a biztonságért		0,276	0,359

A biztonsághoz hasonlóan most is három véleményt különíthetünk el.

- 1) Az első az *intézmények* (a pártok, az iskola, az egyház és az önkormányzat) hatását állítja előtérbe. Eszerint tehát intézmények alakítják ki a biztonságot, azok jó vagy rossz működése következménnyel jár a település életére, befolyásolja annak életét, és így hatással van a biztonság alakulására is.
- 2) A második az *egyének* (a vállalkozók, tanárok, helyi politikusok és a lakók) hatását hangsúlyozza. A biztonságért eszerint *mindenki személyes felelősséget visel* a maga területén, és a biztonság annak következménye, ki hogyan végzi a feladatát.
- 3) Feltűnő, hogy az első két faktorban figyelmen kívül maradnak a rendvédelmi szervezetek (a jelen esetben a rendőrség és a polgárőrség), valamint a rendőrök foglalkozási csoportja. A harmadik faktor éppen az ő szerepüket emeli ki, és az ő felelősségükre helyezi a hangsúlyt. Ezért ezt akár *rendészeti* faktornak is nevezhetjük.

³⁶ A modellbe bevont változókat faktoranalízissel, a súlyozatlan legkisebb négyzetek módszerével és varimax rotációval elemeztük.

Ha jól megfigyeljük, ezek a faktorok a biztonságért való felelősségnek három elkülönülő koncepcióját mutatják. Az egyik szerint a közhatalmi és egyéb szervezetektől várható, hogy biztonságossá tegyék a települést, s feltételezhető, hogy ez a szerepük bizonyos mértékig személytelen is. A másik viszont úgy véli, az egyének tevékenységének hatására alakul ki a biztonság, és abban semmilyen szervezetnek nincs jelentős hatása. Végül pedig, a harmadik álláspont szerint az erre specializált szervezetektől várható a biztonság létrehozása, ebben a faktorban legfeljebb az önkormányzatnak van még némi hatása. Az érdekes valójában az, hogy az intézményi és a személyi felelőségek, a rendőrség kivételével nem kapcsolódnak össze egymással. Szembetűnő például, hogy milyen határozottan elválik egymástól az önkormányzat, a politikai pártok és a politikusok felelőssége! De ugyanezt láthatjuk az iskola és a tanárok, illetve a polgárőrség és a lakók felelőssége estében is. Mintha a pártokat nem a politikusok, az iskolát pedig nem a tanárok működtetnék! Mintha az intézmények és szervezetek képesek lennének személytelenek maradni, mintha a foglalkozáscsoportoknak nem is lenne közük azokhoz az intézményekhez, amelyek nélkül az adott foglalkozás pedig gyakorolhatatlan lenne.

A települések biztonsága tehát három egymástól függetlennek látszó aktor hatására jön létre.

A biztonság komplex modellje

Ha egyetlen modellben elemezzük a biztonság három típusát és a létrejöttének módjait, akkor eredményként mindössze két olyan véleményt kapunk, amelyek összekapcsolódnak a település biztonságával. Azaz, a biztonság jelentését az összes korábban figyelembe vett változónak csak két modellje adja meg. Ezekben a modellekben azonban nem szerepel valamennyi eddigi változó.

5. táblázat Komplex biztonsági modell³⁷

	1	2
Az emberek könnyen alkalmazkodnak a változásokhoz	0,789	0,066
Az emberek segítik egymást	0,686	0,280
Könnyen befogadják a jövevényeket	0,663	0,345
A település nyitott az újra	0,600	0,252
Ön biztonságosnak érzi-e a települését?	0,432	0,662
Ahol él, biztonságosabb-e, mint máshol?	0,212	0,360
Szokott-e rendőröket látni, ahol él?	0,212	0,354
A múlt fél évben előfordult-e bűncselekmény a környékén?	-0,023	-0,698
Fél-e, hogy áldozattá válik?	-0,159	-0,485

Feltűnő, hogy a komplex modellből teljesen kimaradt az egyének szerepe, a különböző szakmák képviselőinek hozzájárulása – még a rendőröké is! – értelmetlen ebben a modellben! Világosan látszik a táblázatból, hogy a standard (1. faktor) és az akut (2. faktor) biztonság a település nyugalmának fő meghatározója. Az utóbbiban feloldódott a „direkt” biztonság. Mivel a biztonság elemzésének nem lehet más célja, csakis az, hogy minél nagyobb mértékben hozzájáruljunk a polgárok nyugodt együttműködéséhez, itt, a tanulmány végén meg kell próbálkoznunk az erre irányuló következtetések levonásával.

1. A rendészeti tevékenység mindaddig a biztonság két módját, az akut és a „direkt” módokat célozta, vagyis azokat, amelyek az 5. táblázatban együtt alkotják a második faktort. További elemzések nélkül is megállapítható, hogy ezek önmagukban csak bizonyos véleménycsoportok számára lehetnek kielégítőek. Ebből az következik, hogyha továbbra is kizárólag erre irányul a rendészeti munka, akkor csak partikuláris biztonságot tarthatunk fenn

³⁷ Az 5. táblázatban csak azok a faktorok szerepelnek, amelyek a település biztonságával korrelálnak, és csak azok a változók, amelyek ezekben a faktorokban meghatározónak mutatkoztak.

a településeken. Kutatásunk adatainak elemzése azt mutatta, hogy *a szociális tér jellege a helyi biztonság legfontosabb tényezője*. A rendészetnek arra kell tehát törekednie, hogy oly módon legyen részese ennek a szociális térnek, mint a segítés, az elfogadás-befogadás és az alkalmazkodás katalizátora.

2. A biztonságot nyújtó szociális tér kialakítása azonban főleg a helyi polgárok és intézményeik feladata. Vizsgálatunk legfőbb eredménye az, hogy nyitott, toleráns helyi társadalom nélkül nem létezik lokális biztonság. A helyi intézmények és szakmák képviselőinek szembe kellene végre nézniük a saját felelősségükkel, nélkülük ugyanis nem jöhet létre a standard biztonság, a lakosok nyugodt együttműködése!